

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ВЛАДА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
МИНИСТЕРСТВО ЗА КУЛТУРА

ПРЕДЛОГ НА ЗАКОН ЗА ПРОГЛАСУВАЊЕ НА
СПОМЕНИЧКАТА ЦЕЛИНА КРУШЕВО ЗА КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО
ОД ОСОБЕНО ЗНАЧЕЊЕ

Скопје, април , 2012 година

I. ОЦЕНА НА СОСТОЈБИТЕ ВО ОБЛАСТА ШТО ТРЕБА ДА СЕ УРЕДИ СО ЗАКОНОТ И ПРИЧИНИ ЗА ДОНЕСУВАЊЕ НА ЗАКОНОТ

Крушево претставува комплексна споменична целина на старата градска архитектура карактеристична за нашето поднебје, која се развивала во една автентична хармонија и претставува редок пример на зачуваност на овој тип градови во Македонија, настанат во карактеристични природно-географски, историски и етносоцијални услови на живеење и стопанисување.

Причина за донесување на Законот е што Крушево во изминатиот период не е ставено под заштита како споменичка целина, туку досега се заштитени само поединечни објекти со одделни акти, согласно претходно важечкиот Закон за заштита на културното наследство.

Со Законот за заштита на културното наследство („Службен весник на РМ“ бр. 20/04, 115/07, 18/11 и 148/11) во членот 41 став 3 е утврдено дека одредени недвижни добра што претставуваат споменичка целина, по исклучок, може по предлог на Владата на Република Македонија да бидат ставени под заштита според Законот, односно прогласени за културно наследство од особено значење.

Според член 175 став 2 од Законот за заштита на културното наследство, спомениците на културата чие својство е утврдено со решение на надлежниот завод за заштита на спомениците на културата, според прописите кои важеле до денот на примената на новиот закон, остануваат под заштита како културно наследство до денот на завршување на постапката за нивна ревалоризација. Тоа значи дека сите заштитени добра со статус на споменици на културата, стекнат врз основа на решение од надлежниот завод, сега се под преоден режим и имаат статус на некатегоризирано културно наследство, односно културно наследство што треба да биде ревалоризирано.

Оттука, заради заштита на Крушево направен е Елаборат за валоризација на Крушево, кој е изготвен од страна на надлежниот НУ „Завод за заштита на спомениците на културата и Музеј“-Прилеп, а согласно со член 35 од Законот за заштита на културното наследство („Службен весник на РМ“ бр. 20/04, 115/07, 18/11 и 148/11) и согласно со Правилникот за валоризација, категоризација и ревалоризација на културното наследство (Сл.весник на РМ бр. 111/2005).

Согласно подготвениот Елаборат за валоризација на Крушево, се предлага донесување на законот заради прогласување на Споменичката целина Крушево со статус на културно наследство од особено значење, во подкатегија големо значење, а согласно со членот 28 став 4 од Законот за

заштита на културното наследство, утврдување на неговата категоризација заради вредностите што ги има, определување на степенот на значење на културното наследство од јавен интерес, пропишување на соодветен режим на заштита, утврдување на приоритетите во заштитата, разграничување на надлежностите на надлежните органи, примена на ратификуваните меѓународни договори од оваа област и современите стандарди на заштита на културните добра.

Законот треба да се донесе и поради потребата од дефинирање на границите на Споменичката целина Крушево како заштитена споменичка целина и определување на нејзината контактна зона, без која не е возможно да се оствари заштитата согласно Законот за заштита на културното наследство.

Заради богатите архитектонски, културни, историски, етнолошки и други општествени вредности на целината кои ѝ даваат посебност, реткост, репрезентативност, автентичност, зачуваност, разновидност и интегралност и да се создат услови за нејзина ревитализација, се предлага Градот Крушево во рамките на старото градско јадро, во граници кои ќе бидат дефинирани со овој закон, да добие статус на културно наследство од особено значење, подкатегија големо значење.

Со овој закон ќе се утврди и режимот на заштита кој се однесува на целата споменичка целина, а за што ќе треба се донесе и усогласен детален урбанистички план и план за интегрирана заштита на Крушево.

II. ЦЕЛИ, НАЧЕЛА И ОСНОВНИ РЕШЕНИЈА

Предлог законот се заснова врз следниве основни начела:

- современа и поквалитетна заштита на културното наследство во Крушево, според неговите вредности, значење и степен на загрозеност, без оглед на времето, местото и начинот на создавањето или кој го создал и во чија сопственост или владение се наоѓа, како и без оглед дали е од световен или религиозен карактер и на која конфесија ѝ припаѓа и дали е запишано во јавните книги од областа на заштитата;
- одбележување, заштита и зачувување на традициите на „Илинденското востание“ и „Крушевската република“ од 1903 година;
- трајно зачувување и соодветно презентирање и користење на историските, архитектонските, урбанистичките, градежничките, амбиенталните, уметничките и етнолошките вредности и добра на градителската традиција во Крушево;
- посебна заштита на Крушево како споменичка целина, што претставува културното наследство од особено значење и добро од општ интерес за Република Македонија кое се заштитува со закон;

- интегрирана заштита на културното наследство согласно меѓународните стандарди;
- законски утврдени услови за користење и ревитализација на архитектонското и друго културно наследство во Крушево според неговата природа и намена, во научно основани граници и
- активна улога на имателите на културното наследство, локалните власти и невладините организации од областа на заштитата на културното наследство, согласно нивните надлежности утврдени со закон.

III. ОЦЕНА НА ФИНАНСИСКИТЕ ПОСЛЕДИЦИ ОД ПРЕДЛОГОТ НА ЗАКОНОТ ВРЗ БУЏЕТОТ И ВРЗ ДРУГИТЕ ЈАВНИ ФИНАНСИСКИ СРЕДСТВА

Донесувањето на овој закон нема да предизвика дополнителни фискални импликации врз Буџетот на Република Македонија.

Заштитата на Крушево како споменичка целина која е заштитено културно наследство од особено значење, ќе се остварува согласно усвоените годишни буџети и програми на Министерство за култура, од средствата за заштита на културното наследство.

IV. ПРОЦЕНА НА ФИНАНСИСКИТЕ СРЕДСТВА ПОТРЕБНИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ЗАКОНОТ И НАЧИНОТ НА НИВНО ОБЕЗБЕДУВАЊЕ, КАКО И ПОДАТОЦИ ЗА ТОА ДАЛИ СПРОВЕДУВАЊЕТО НА ЗАКОНОТ ПОВЛЕКУВА МАТЕРИЈАЛНИ ОБВРСКИ ЗА ОДДЕЛНИ СУБЈЕКТИ

Спроведувањето на овој закон нема да предизвика дополнителни фискални импликации врз Буџетот на Република Македонија и врз други субјекти и заинтересираните страни.

ЗАКОН ЗА ПРОГЛАСУВАЊЕ НА СПОМЕНИЧКАТА ЦЕЛИНА КРУШЕВО ЗА КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО ОД ОСОБЕНО ЗНАЧЕЊЕ

I. ОПШТИ ОДРЕДБИ

Член 1

(1) Споменичката целина Крушево, која претставува комплекс на старата градска архитектура и има големо културно и историско значење поврзано со националната историја и култура на Република Македонија, се прогласува за културно наследство од особено значење, поткатегорија – големо значење (во натамошниот текст „Споменичка целина Крушево“).

(2) Со прогласувањето на „Споменичката целина Крушево“, за културно наследство од особено значење, се овозможува:

- поквалитетно одбележување и зачувување на традициите на „Илинденското востание“ и „Крушевската република“ од 1903 година;
- трајно зачувување на историските, архитектонските, урбанистичките, градителските, амбиенталните, уметничките, етнолошките вредности, како и на автентичноста, реткоста, единственоста, разновидноста, интегралноста, зачуваност и староста на „Споменичката целина Крушево“;
- создавање поволни услови за опстанок и задржување на интегритетот на сите податоци што ги носи во себе како сведоштво;
- ширење сознанија за неговите вредности, значење и улога во културната идентификација;
- оспособување да служи за задоволување на културните, научните, едукативните, естетските, економските, туристичките и другите потреби на граѓаните и
- спречување на дејствија, појави и влијанија со кои се врши или може да настане нејзино оштетување или деградирање.

(3) „Споменичката целина Крушево“ настаната во периодот од XV век до XIX век, како културно наследство од особено значење, е добро од општ интерес за Република Македонија и ужива посебна заштита која се остварува во согласност со овој закон, со Законот за заштита на културното наследство и со друг закон.

Член 2

(1) Во „Споменичката целина Крушево“ се опфатени старото градско јадро со крушевската чаршија и поединечно заштитените добра, со различни вредности, значење и функција.

(2) „Споменичката целина Крушево“, како и сите поединечно заштитени добра во нејзините рамки, се заштитуваат согласно режимот за заштита утврдени со овој закон, Законот за заштита на културното наследство и поединечни акти за нивно прогласување како културно наследство.

Член 3

(1) „Споменичката целина Крушево“ е со вкупна површина од **44 ха** и е на следната надморска височина :

- Најниска кота (на влезот во градот) :..... 1180 м.н.в.
- Највисока кота: ..... 1286 м.н.в.

(2) Координати на „Споменичката целина Крушево“ се:

- Најисточна ..... X: 521926,769 Y: 580430,334
- Најјужна ..... X: 521430,166 Y: 579750,816
- Најзападна ..... X: 520487,953 Y: 580752,137
- Најсеверна ..... X: 521047,412 Y: 581086,425

(3) Граници на „Споменичката целина Крушево“ се:

- **ИСТОК:** Источната граница започнува од пресечната точка на јужната граница на КП 4686 со западната граница на КП 4700, продолжува кон југ по западната граница на КП 4700, до пресечната точка со југозападната граница на КП 4700, се движи по југозападната граница на КП 4700 до пресечната точка на оската на ул. “Нико Доага” (КП 4739), се движи кон југозапад во должина од 50 м. Потоа продолжува по југозападната граница на КП бр. 4731 до пресекот со оската на крак од ул. “Нико Доага” во должина од 22 м., потоа скршнува во правец на југозапад по оската на ул. “Нико Доага” во должина од 33 м., потоа се движи кон југ, по оската на ул. “Нико Доага” во должина од 41,5 м. Скршнува кон запад по оската на ул. “Нико Доага” во должина од 5 м. Продолжува кон југ по западната граница на КП 5597/2 и КП 5599 до пресекот со крак на ул. „Нико Доага” и продолжува по западната граница на КП 5606 и КП 5607 до пресекот со оската на кракот кракот ул. “Нико Доага”. Потоа границата се движи во правец на југозапад по оската на ул. “Нико Доага” во должина од 66 м. Скршнува по оската на ул. “Нико Доага” кон запад во должина од 27 м. Потоа границата се движи кон југ во должина од 8 м., и продолжува кон југоисток до пресекот со оската на регионалниот пат 516 Крушево - Прилеп. Потоа се движи југозападно следејќи ја оската на истиот пат во должина од 145 м., а потоа скршнува кон југ по западната и јужната граница на КП 5679 до пресекот со западната граница на КП 5698, до пресекот со ул. “Партизанска” (КП 5723), ја сече улицата и продолжува кон југ по западните граници на КП 5700 и КП 5701, КП 5734, до

пресекот со оската на ул. “Питу Гули” во должина од 7 м., а потоа оди кон југ по оската на истата улица во должина од 104 м.

- **ЈУГ:** Јужната граница на Споменичката целина Крушево се движи кон запад по оската на ул. “Питу Гули” во должина од 76 м., скршнува кон југ по северната граница на КП 6377 во должина од 17 м. Скршнува кон запад во должина од 34 м., потоа се движи кон север во должина од 20 м. Потоа продолжува да се движи кон југ по западната граница на КП 6377 во должина од 129 м., до пресекот со северната граница на КП 6323, продолжува да се движи кон запад по северната граница на КП 6323 во должина од 183 м. до пресекот со оската на ул. „Коча Миленку” (КП 6512/1), ја сече улицата и се движи по северната граница на КП 6227 во должина од 80 м. Потоа границата продолжува кон север во должина од 15,5 м. пресекувајќи ја кривината на ул. “Коча Миленку” до пресечната точка на јужната и источната граница на КП 6310, продолжува кон север на источната граница на КП 6310 до пресекот со оската на ул. “Коча Миленку”, продолжува да се движи кон запад по оската на ул. “Коча Миленку” во должина од 151 м. до пресекот со оската на ул. “Манчу Матак” (КП 5817).

- **ЗАПАД:** Западната граница на Споменичката целина Крушево се движи кон север по оската на ул. “Манчу Матак” во должина од 134 м., потоа се движи кон северозапад, следејќи ја оската на ул. “Манчу Матак” во должина од 140 м. до спојот со ул. “Благој Целев” (КП 5877). Потоа границата продолжува кон север во должина од 60 м. по оската на ул. “Благој Целев” и на аголот источно од КП 6439, каде што се сече со крак од истата улица, границата се прекршува и се движи североисточно во должина од 60 м. Потоа границата продолжува по оската на ул. “Благој Целев” кон запад, потоа продолжува благо кон северозапад, пак по оската на улицата “Благој Целев” во должина од 87 м. до пресечната точка на оската на ул. “Благој Целев” и ул. “Таќа Бербер” (КП 6521). Границата продолжува кон север по оската на ул. “Таќа Бербер” во должина од 120 м. се до спојот со кракот на ул. “Таќа Бербер” источно од КП 4635, од каде продолжува по оската на ул. “Таќа Бербер” кон север во должина од 45 м., скршнува кон запад по крак од ул. “Таќа Бербер” во должина од 24 м., скршнува кон север по оската на кракот од ул. “Таќа Бербер” до пресекот со ул. “Мише Ефтим” (КП 6509). Продолжува кон исток во должина од 115 м., скршнува кон север по оската на ул. “Мише Ефтим” во должина од 87 м. до пресекот со оската на ул. “Томе Никле” (КП 6516), продолжува по оската на ул. “Томе Никле” кон североисток во должина од 155 м. до пресекот со оската на ул. “Маршал Тито” (КП 6508/1), продолжува кон север по оската на ул. “Маршал Тито” во должина од 21 м. до пресекот на ул. “Никола Карев” (КП 6518).

- **СЕВЕР:** Северната граница започнува од точката на спојот на ул. “Маршал Тито” со ул. “Никола Карев”. Продолжува југоисточно по оската на ул. “Никола Карев”, во должина од 140 м. до пресекот со оската на

ул. “Киро Фетак” (КП 6507), потоа продолжува источно по оската на ул. “Киро Фетак” во должина од 135 м., се до точката јужно од КП 4803, а потоа продолжува по оската на истата улица кон југоисток во должина од 120 м. до точката јужно од КП 4849. Границата се движи кон североисток по оската на истата улица во должина од 42 м. до пресекот со оската на ул. “Нико Доага”, продолжува кон исток во должина од 55 м., скршнува кон југоисток по оската на истата улица во должина од 15 м., потоа скршнува кон север во должина од 20 м. и скршнува кон исток по јужната граница на КП 4686 до почетната точка на источната граница.

Член 4

(1) Контактната зона на „Споменичката целина Крушево“ е со вкупна површина од **91 ха**, со следните граници:

- **ИСТОК:** Источната граница на контактната зона започнува на североисток од градот, поточно на м.в “Трите патишта” со КП:4637, во точката со координати X: 521690,43 и Y: 581003,54. Од тука продолжува јужно во должина од 47,00м. по границата на КП:4637. Потоа продолжува јужно по границата на КП:4252 во должина од 24,00м., продолжува југоисточно по границата на КП:4651 во должина од 15,40м.; продолжува во истиот правец во должина од 13,20м. по границата на КП:5645; потоа оди јужно по границата на КП:4660 во должина од 58,40м.; оди јужно по границата на КП:5645 во должина од 5,60м.; потоа оди југоисточно по границата на КП:5645 во должина од 19,40м.; па скршнува јужно во должина од 33м.; се движи по границата на истата парцела југоисточно во должина од 64,30м. се до патот Крушево-Прилеп со КП:5652; потоа границата се движи по оската на регионалниот пат Прилеп-Крушево во правец југозапад во должина од 136м. се до североисточната граница на КП:5654. Од тука продолжува јужно по границата на КП:2027 се до “Крушевска река” во должина од 95,50м.; потоа границата се движи јужно по границата на КП:2587 се до асфалтниот пат Крушево-Д.Хасар во должина од 191,50м. продолжува кон исток во должина од 98м. по оската на асфалтниот пат Крушево-Д.Хасар со КП:5671; продолжува полукружно по оската на истиот пат во должина од 57м. Потоа се движи кон југ по границата на КП:2972/1 се до раскрсницата за кај хотел “Монтана” во должина од 271,50м., потоа границата се движи југозападно по границата на КП:2972/1 се до м.в. “Порта”, во должина од 453,70м.

- **ЈУГ:** Јужната граница на контактната зона започнува од југоисточниот дел на градот во точката со координати X: 521677,43 и Y: 579759,66. Од споменатите координати границата оди кон север во должина од 56,80м. по границата на КП:2486; од тука скршнува северозападно по границата на КП:2476 во должина од 31,55м. потоа оди југозападно исто така по границата на КП:2476 во должина од 118,65м.; скршнува северозападно во должина од 43,60м.; скршнува јужно по границата на истата парцела во должина од 37,50м.; од тука границата на контактната зона се движи западно по

границата на КП:2472/1 во должина од 56,25м.; се движи западно по границата на КП:2472 во должина од 78,20м.; го сечи патот со КП:6483 и се движи западно по границата на КП:6482 во должина од 431м.

- **ЗАПАД:** Западната граница на контактната зона започнува од југозападниот дел на градот во точката со координати X: 520945,98 и Y: 579863,63. Од тука границата скршнува северозападно по границата на КП:6482 во должина од 97м., продолжува северно по границата од истата парцела во должина од 69м. од тука продолжува северозападно покрај крушевската корија по границата на КП:6482 во м.в “Гума” во должина од 534м., се до последниот столб на жичарата од каде границата се спушта источно се до земјениот пат што се наоѓа во коријата во должина од 252,50м. Од тука границата продолжува северозападно по патот кој што оди низ коријата по границата на КП:2442 во должина од 366,10м.; оди северно исто така по границата на КП:2442 во должина од 165м. Потоа границата скршнува источно по границата на КП:2451 во должина од 44м.; продолжува источно по границата на КП:4484 во должина од 17м.; продолжува источно по границата на КП:4488 во должина од 81,80м.; продолжува во истиот правец по границата на КП:4484 во должина од 236,20м.; скршнува кон запад по границата на истата парцела во должина од 48м.; го сечи патот со КП:4478 во должина од 25м.; од тука се спушта кон север по границата на КП:4475 во должина од 47м.; продолжува по истиот правец по границата на КП:4380 во должина од 45м.

- **СЕВЕР:** Северната границата на контактната зона започнува од точката во северозападниот дел на градот Крушево со координати X: 520787,03 и Y: 580933,52. Потоа границата на контактната зона се движи кон исток по границата на КП:4478 во должина од 51,60м.; од тука границата продолжува кон север по границата на КП:4478 во должина од 5,70м.; продолжува по границата на КП:4328м. во должина од 14,90м.; скршнува североисточно по границата на КП:4377 во должина од 30м.; продолжува по границата на КП:4353 во должина од 9,30м.; оди во истиот правец по КП:4352 во должина од 15,10м.; го сечи патот со КП:6516 во должина од 3,70м., и се движи по истиот правец по границата на КП:4354 во должина од 24,50м.; повторно го сечи патот со КП:6516 во должина од 5м.; и продолжува по границата на КП:4342 во должина од 26м.; Од тука границата продолжува по оската на ул: “Томе Никле” покрај границата на фабриката “Илинденка” со КП:4332 во должина од 88м.; скршнува северно по истата граница во должина од 66,40м.; го сечи асфалтниот пат Крушево-с.Пуста Река со КП:6508/1 во должина од 32,50м., и продолжува источно по оската на улицата “Никола Карев” со КП:4973 во должина од 116м.; скршнува полукружно кон југ во должина од 12м.; повторно оди кон исток во правец на градските гробишта во должина од 35м.; оди југоисточно по оската на улицата “Киро Фетак” со КП:6507 во должина од 74м.; скршнува кон исток по оската на истата улица по границата на КП:4222 во должина од 119м. Границата на контактната зона продолжува источно по границата на КП:4221/2 во должина од 31,50м.; продолжува по границата на КП:4256 во

должина од 178м.; потоа границата го сечи патот со КП:4739 во должина од 5,50м.; скршнува на југ по границата на КП:4259 во должина од 25м.; оди кон исток по границата на истата парцела во должина од 31,50м. и го сечи патот со КП:4739 во должина од 12,80м.; од каде што и започна источната граница на контактната зона на во точката со координати X: 521690,43 и Y: 581003,54.

Член 5

(1) Границите на „Споменичката целина Крушево“ и на неговата контактна зона од членовите 3 и 4 од овој закон (во натамошниот текст: заштитено подрачје), Агенцијата за катастар на недвижности ги нанесува на геодетска подлога во размер 1 : 1000.

(2) Органот од ставот (1) на овој член за секоја катастарска парцела што се наоѓа во границите на заштитеното подрачје, во катастарската евиденција и документација става забелешка дека е составен дел на „Споменичката целина Крушево“ како културно наследство од особено значење, а за секое поединечно заштитено добро во границите на заштитеното подрачје става забелешка дека има статус на културно наследство со соодветна категорија утврдена со актот за неговото прогласување.

(3) Границите на заштитеното подрачје од ставот (1) на овој член не можат да се менуваат со просторен и урбанистички план ниту со друг вид акт, освен со акт за заштита или акт за промена на заштитата во согласност со прописите за заштита на културното наследство.

Член 6

(1) Заради заштита, уредување, ревитализација и рационално користење на „Споменичката целина Крушево“, општината Крушево донесува детален урбанистички план со плански опфат во границите на „Споменичката целина Крушево“ од членот 3 од овој закон.

(2) За контактната зона од член 4 од овој закон, општината Крушево донесува детални урбанистички планови.

(3) Плановите од ставовите (1) и (2) на овој член се изработуваат врз основа на заштитно-конзерваторски основи изработени од Националната установа – Завод за заштита на спомениците на културата и Музеј – Прилеп, согласно Законот за заштита на културното наследство.

(4) Заштитно-конзерваторските основи за заштитеното подрачје „Споменичка целина Крушево“, задолжително содржат дозволени и рестриктивни мерки за секој поединечен составен дел во заштитеното подрачје.

(5) Заштитно-конзерваторски основи од ставот (3) на овој член кои се одобрени и заверени од Управата за заштита на културното наследство, задолжително се вградуваат во деталните урбанистички планови, како посебни услови за градење за секоја градежна парцела поединечно.

Член 7

Во „Споменичката целина Крушево“ не смее:

- 1) да се менува постојната сообраќајна мрежа,
- 2) да се употребуваат вештачки материјали за обработка на сообраќајната мрежа (улици, тротоари и плоштади),
- 3) да се поставуваат надземни водени хидранти за противпожарна заштита,
- 4) потпорните и преградните ѕидови помеѓу дворовите и улиците да се изведуваат од друг материјал освен од камен,
- 5) да се менуваат постојните автентични огради на дворовите,
- 6) да се менува постојната изградена и неизградена урбана структура (форма на блоковите, големина, форма и содржина на парцелите),
- 7) да се менува габаритот на поединечно заштитените добра,
- 8) да се менуваат висината и фасадниот изглед на поединечно заштитените добра и на амбиенталните објекти,
- 9) да се менува автентичниот кровен покривач од камени плочи на поединечно заштитените добра,
- 10) да се поставуваат надворешни пластични ролетни на поединечно заштитените добра,
- 11) да се поставуваат клима уреди на уличните фасади,
- 12) да се градат објекти со катност поголема од П+2, сметано од најниската кота на објектот,
- 13) да се градат нови објекти кои како висина имаат галерија или потпокрив, без или со баџи или се покриени со рамна тераса,
- 14) да се поставуваат соларни колектори што не се во рамнина на кровот,
- 15) да се покриваат објектите со лим, шиндра, салонит и други современи кровни покривачи,
- 16) да се градат гаражи како посебни објекти на градежната парцела;
- 17) да се зголемуваат габаритот и висината на помошните објекти на поединечно заштитените добра;
- 18) да се воведат нови намени кои предизвикуваат бучава и загадување на околината на заштитеното подрачје;
- 19) да се паркира до поединечно заштитените добра и да се формираат паркинг места до нив и
- 20) да се поставуваат антени, репетитори, билборди и рекламни паноа на поединечно заштитено добро.

Член 8

Режимот на заштита во „Споменичката целина Крушево“ се остварува според детално дефинираните услови во деталниот урбанистички план од членот 6 став (1) од овој закон, кој се донесува за споменичката целина, како и според посебни заштитно-конзерваторски услови што се однесуваат на:

- 1) контролирана интерполација на нови локации на слободни простори;
- 2) зачувување на заштитените добра во изворна состојба преку конзервација, санација и во исклучителни случаи со факсимилна обнова;

- 3) зачувување на амбиенталните објекти кои придонесуваат за вредностите и амбиенталната слика на целината во изворна состојба, особено на екстериерниот изглед на објектите со конзервација и санација, како и со реставрација на карактеристичните фасадни изгледи кај објектите кои имаат големи оштетувања;
- 4) враќање на изгубениот фонд на објекти на локации кои се слободни и за кои постојат стари урбанистички планови, остатоци од објектите или техничка и фотодокументација преку нивна типолошка обнова;
- 5) враќање на автентичниот фасаден изглед на оние објекти кои го изгубиле, а за кои постојат доволно информации за изворниот изглед;
- 6) рекомпозиција на недвижностите по намена во објектите кои факсимилно се обновуваат;
- 7) задржување на амбиенталните објекти во рамките на постојните габарити со можност за помали доградби на сопствените локации кои нема драстично да влијаат на промена на амбиентот;
- 8) задржување и изградба на објекти со покриви на повеќе води со блага косина (макс. 22% до 24%), а за објектите кои се во низа покрив на две води со блага косина, со употреба на ќерамида - каналица како материјал за покривање, освен кај заштитените добра кај кои се задржува покривот од камени плочи;
- 9) задржување на фасадата на приземјата и на високите приземја од кршен камен, а катовите да се малтерисани и обелени со вар;
- 10) задржување на автентичната боја на заштитените и амбиенталните објекти;
- 11) задржување на хармоничниот ритам на поставување на дрвените прозорци со дрвени опшивки, карактеристичните дрвени опшивки на фасадата, дрвените косници и карактеристично обработените симсови;
- 12) задржување и одржување на постојните основни функции на крушевската чаршија и враќање на некои изворни функции, како што се старите занаети или давање нови современи функции на некои објекти, доколку таквите функции се компатибилни со нивната природа и карактерот на споменичката целина;
- 13) поставувањето на сите видови на водови од инфраструктурата и инсталациите да не бидат видливи на уличните фасади и на просторот на споменичката целина;
- 14) задржување на асфалтот на фреквентните моторни сообраќајници кои се веќе асфалтирани;
- 15) поставување во постапка согласно со закон, на сите натписи на фирми и други натписи, сообраќајни знаци, споменична сигнастика, осветлување и урбана опрема на отворените простори во споменичката целина и
- 16) преземање превентивни и корективни мерки против деструктивни ефекти од бучава, удари и вибрации предизвикани од машини и возила во споменичката целина.

Член 9

(1) Во контактната зона на „Споменичката целина Крушево“ не смее :

- 1) да се менуваат габаритот, висината и фасадниот изглед на поединечно заштитените добра,
- 2) да се менува постојната улична мрежа,
- 3) да се градат објекти во пошумените делови на градот (Коријата, хотелските објекти) и
- 4) да се изведуваат интервенции кои можат да го загорзат интегритетот на поединечно заштитени добра во радиус од 15 м околу објектите.

(2) Режимот на заштита во контактната зона се остварува според детално дефинирани услови во деталните урбанистички планови од членот 6 од овој закон, а кои се донесуваат за контактната зона, како и според посебни заштитно-конзерваторски услови што се однесуваат на:

- 1) зачувување на поединечно заштитените добра во изворна состојба преку конзервација, санација и во исклучителни случаи со факсимилсна обнова;
- 2) зачувување на покривите на повеќе води со употреба на камени плочи кај поединечно заштитените добра и
- 3) усогласување на висината и габаритите на новоизградените објекти, на начин со кој се оневозможува затворање на визурите кон споменичната целина.

Член 10

(1) Општината Крушево и нејзините органи и јавни служби се одговорни за спроведување на мерки и активности во заштитеното подрачје во рамките на нивните надлежности утврдени со овој и со друг закон.

(2) Имателите на културно наследство во рамките на заштитеното подрачје се одговорни согласно закон за одржувањето, чувањето, почитувањето и правилното користење на културното наследство во рамките на заштитеното подрачје.

(3) Националната установа - Завод за заштита на спомениците на културата и Музеј - Прилеп е одговорна за преземање заштитно-конзерваторски мерки во заштитеното подрачје во согласност со Законот за заштита на културното наследство.

Член 11

(1) Со „Споменичката целина Крушево“ во името на Република Македонија, а во согласност со своите надлежности, управуваат Националната установа - Заводот за заштита на спомениците на културата и Музеј – Прилеп и Општината Крушево.

(2) Заради обезбедување посебни услови за трајно зачувување на споменичката целина и за отстранување на причините кои ги загрозуваат нејзините вредности, како и заради координирана работа на надлежните органи во реализацијата на заеднички иницијативи, акции или проекти за заштита, уредување, користење и ревитализација на „Споменичката целина

Крушево", се донесува план за интегрирана заштита на „Споменичката целина Крушево" (во натамошниот текст: „планот за интегрирана заштита“).

Член 12

(1) Планот за интегрирана заштита од членот 11 став (2) од овој закон, го подготвува Управата за заштита на културното наследство, во соработка со Националната установа - Завод за заштита на спомениците на културата и Музеј –Прилеп и општината Крушево, за период од пет години, а го донесува министерот за култура .

(2) Планот за интегрирана заштита пред неговото донесување се става на јавна расправа која трае најмалку 30 дена.

(3) Планот за интегрирана заштита особено содржи:

- преглед на поединечните објекти прогласени за недвижно културно наследство кои се во составот на „Споменичката целина Крушево" (број, површина, сегашна намена, идна намена, валоризација/ревалоризација),
- приказ и оцена на состојбите со одделни делови или градби во составот на „Споменичката целина Крушево",
- предлози за санација, заштита, изградба и измена на намените на градбите во состав на „Споменичката целина Крушево",
- идентификување на потенцијални фактори и ризици кои ги загрозуваат вредностите на културното наследство,
- планирање на урбаниот развој и урбаната рехабилитација во „Споменичката целина Крушево",
- развивање активности за подигнување на јавната свест за значењето на културното наследство,
- утврдување насоки за развој на културниот туризам во согласност со принципот на одржлив развој,
- развивање активности за издавање научни и стручни публикации, публикации од информативен карактер,
- приказ на потребните средства за негово спроведување и
- приказ на организација и динамика на изведување активности врз комуналната инфраструктура „Споменичката целина Крушево".

Член 13

(1) Следење и вреднување на спроведувањето на планот за интегрирана заштита од членот 11 став (2) од овој закон, врши надзорен одбор (во натамошниот текст: „одборот“), составен од претседател и десет члена, кои ги именува министерот за култура.

(2) Во Одборот се именува по еден претставник од :

- Министерството за култура,
- Управата за заштита на културното наследство,
- Министерството за животна средина и просторно планирање-Управа за животна средина,
- Министерството за транспорт и врски,

- Министерството за економија,
- Министерството за локална самоуправа,
- Националната установа - Национален конзерваторски центар - Скопје,
- Националниот комитет на Меѓународниот совет за споменици и места -ИКОМОС на Република Македонија.

Два претставника во одборот се именуваат од здруженијата кои делуваат на планот на развојот на туризмот и презентирањето на Крушево.

(3) Претседателот и членовите на одборот имаат мандат од две години, со право да бидат повторно именувани уште за еден мандат.

(4) Одборот еднаш годишно до министерот за култура доставува извештај за реализација на планот за интегрирана заштита и предлози на мерки за подобрување на заштитата, користењето и презентирањето на „Споменичката целина Крушево“.

(5) Во извештајот од ставот (4) на овој член се содржани оцената за преземените мерки и препораките за надминување на состојбите.

II. НАДЗОР

Член 14

(1) Надзор над спроведувањето на овој закон врши Министерството за култура.

(2) Управата за заштита на културното наследство врши инспекциски надзор над спроведувањето на прописите за заштита на културното наследство во согласност со овој закон.

(3) Надзор над одредбите од овој закон кои се во врска со примената на прописите за градење и просторно и урбанистичко планирање, вршат органите надлежни за вршење на работите од областа на градењето и уредувањето на просторот.

III. ПРЕОДНИ И ЗАВРШНИ ОДРЕДБИ

Член 15

(1) Деталните урбанистички планови од членот 6 од овој закон ќе се донесат во рок од две години од денот на влегувањето во сила на овој закон.

(2) До донесувањето на плановите од став (1) од овој член, заштитата на „Споменичката целина Крушево“ се остварува со задолжително издавање на заштитни конзерваторски услови кои ги донесува Управата за заштита на културното наследство, по барање на надлежниот орган за издавање на одобрение за градба, согласно со Законот за заштита на културното наследство.

Член 16

(1) Планот за интегрирана заштита од членот 11 став (2) од овој закон ќе се донесе најдоцна до шест месеци од денот на влегувањето во сила на овој закон.

(2) Одборот од членот 13 од овој закон, ќе го именува министерот за култура во рок до шест месеци од денот на влегувањето во сила на овој закон.

Член 17

Овој закон влегува во сила осмиот ден од денот на објавувањето во „Службен весник на Република Македонија“.

ОБРАЗЛОЖЕНИЕ НА ПРЕДЛОГОТ НА ЗАКОНОТ

I. ОБЈАСНУВАЊЕ НА СОДРЖИНАТА НА ОДРЕДБИТЕ

Со Законот чие донесување се предлага се уредуваат клучните прашања во поглед на заштитата на Крушево како споменичка целина. Во одредбите се дадени: идентификацијата на заштитеното добро, неговиот назив, категорија, граници и контактна зона, соодветниот режим на заштита, управувањето на добро и други релевантни прашања за заштитата, користењето и презентацијата на ова културното наследство.

Старото градско јадро на Крушево претставува комплексна споменичка целина чие оформување, според потврдените артефакти и зачуваните објекти без прекин живее од XV век до денес.

Градот Крушево не беше прогласен како културно наследство кое претставува споменичка целина, а досега беа ставени под заштита само оделни објекти од Градот, кои беа прогласени како споменици на културата (согласно со поранешниот правен систем за заштита на спомениците на културата во Република Македонија) и како такви беа и сеуште се под законска заштита како културно наследство.

Според членот 41 став 3 од Законот за заштита на културното наследство („Службен весник на РМ“ бр. 20/04, 115/07, 18/11 и 148/11), недвижните добра што претставуваат споменичка целина, можат да бидат прогласени за културно наследство од особено значење со закон.

Со цел да се валоризира, а потоа и заштити целото старо јадро на градот Крушево како споменичка целина, согласно со Законот за заштита на културното наследство, потребно беше претходно да се изготви елаборат за валоризација на Крушево како културно наследство.

Елаборатот за Валоризација на Крушево како споменичка целина, е изготвен од НУ „Завод за заштита на спомениците на културата и Музеј“-Прилеп, а согласно со член 35 од Законот за заштита на културното наследство („Службен весник на РМ“ бр. 20/04, 115/07, 18/11 и 148/11) и со Правилникот за валоризација, категоризација и ревалоризација на културното наследство (Сл.весник на РМ бр. 111/2005).

Елаборатот за валоризација на „Споменичката целина Крушево“ бр. 08-342/2 од 3.11.2011 год. усвоен е од Комисијата за ревизија на Елаборатот за валоризација на недвижното културно наследство-Споменичка целина Крушево, формирана од Министерот за култура со Решенија бр. 49-13053/1 од 12.10.2010 год. и бр. 25-11344/2 од 27.8.2010 год. Елаборатот претставува стручна основа за изработка на соодветен правен акт за заштита на Крушево како споменичка целина.

Податоците во Елаборатот, како и катастарските подлоги на Крушево, се од новиот премер на Крушево, усвоен со Решение на Агенција за

катастар на недвижности - Скопје, бр. 09 - 12915/1 од 30.07.2009 год. и со Одлука на Владата на Република Македонија („Сл.весник на Република Македонија“ бр. 99/2009).

Предлогот на текстот на законот и на неговото образложение се подготвени од податоците дадени во Елаборатот за валоризација на „Споменичката целина Крушево”.

Датирање и опис на „Споменичката целина Крушево”

Крушево прв пат се спомнува во историските извори од 1467 год. како мезра т.е. село во состав на имотот на Хусеин бег. Во Слечанскиот кодик што калуѓерите го воделе од 1544 год., се споменува името Крушево коешто се однесува на сегашнава населба.

За време на турското владеење, Крушево било мало словенско село, а на крајот од XVIII век истото припаѓало на Керим бег од Охрид, на кого населението на Крушево му плаќало данок се до 1847 год.

Крушево, како развиена и организирана градска населба се формира во крајот на XVIII век и почетокот на XIX век.

За формирањето на Крушево како градска населба, значајно е доселувањето на Власите од Москополе во крајот на XVIII век и од планината Грамос во почетокот на XIX век. Заедно со Власите се доселила и една мала група православни Арбанаси од Јужна Албанија. Власите, познати како успешни неимари, трговци, кирации, занаетчии и печалбари, добро ја организирале својата работа во новата населба, а доселените Мијаци од реканскиот крај, надалеку познати и успешни градители, резбари, зографи и иконописци се вклопиле во процесот на економски и културен развој на населбата.

Економскиот подем влијаел позитивно и на урбаната заедница, така да во првата половина на XIX век Крушево добива карактер на градска заедница. Поради слабата безбедност пред крајот на турското владеење, христијанското население од околните села, во текот на XIX век континуирано се доселувало во Крушево, зголемувајќи го и на тој начин бројот на населението во веќе формиранiot град.

Со последниот попис на населението во Крушево се регистрирани 5330 жители. Заради големата надморска висина и присуството на снег во зимските месеци, Крушево е една од македонските зимски туристички дестинации, којашто нуди прекрасни услови за скијање на скијачките терени на Бушова Планина, на надморска висина од 1300 – 1400 м. и пешачење и возење на велосипед по планинските патеки долги 30 км., кон врвот на планината Мусица, на 1780 м. надморска висина.

Урбаното ткиво на градот е создавано паралелно со доселувањето на новите жители коишто формирале свои маала, а денес постојат 12 маала: Влашко, Таше, Струнга, Буша, Арбинеш, Коку, Мијачко Маало, Горно Маало, Крстот, Матак, Череш и Гупско маало. Најстаро е Влашкото Маало формирано во дното на амфитеатарот, околу чаршијата, а останатите маала во форма на издолжени маалски

блокови, се надоврзуваат едни на други, освојувајќи ја најпрво северната, а потоа и јужната падина на амфитеатарот. Во центарот на маалата се создаваат и маалски центри, мали крстосници со фурна и чешма, а во два такви центри се изградени и цркви.

Општествениот, трговски и занаетчиски центар - чаршијата се формира во дното на амфитеатарот, многу блиску до прилазниот пат до градот, во централното градско јадро, на коешто се надоврзуваат маалата во вид на лепеза. Спонтаноста при планирањето и градењето на чаршијата создала неправилна структура на збиен сплет од куси улици во неправилна шема, како и систем на градби составени од низови и блокови, а долж скалестата улица и улиците коишто се слеваат во чаршијата, низа од дуќани и станбени објекти со дуќани во приземјето. Најстара сочувана црква денес во градот е црквата Св. Богородица изградена во 1867 год. во Мијачкото Маало.

Изградбата на црквата Св. Јован започнала во 1897 год., а завршена е во 1905 год. Се наоѓа во близината на центарот на градот, на спојот на маалата Влашко и Буша.

Црквата Св. Троица е изградена 1881 година, а лоцирана е на периферијата од градот на спојот на маалата Череш и Ѓупско. Делумно изгорела во Илинденското востание, но обновена е веднаш потоа.

Денес постоечката црква Св. Никола е изградена во 1905 год. Се наоѓа во центарот на градот. На јужната страна е камбанаријата со градскиот саат. Првата мала црква на оваа локација била изградена во 1770 - 1780 год. од тукушто доселените први жители на градот, на местото од старата, мала и со слама покриена црква. Со порастот на градската населба се појавила потреба од поголема црква и заради тоа во 1832 год. била изградена нова, тробродна базилика, која доминирала во градот со својата големина и монументалност. Црквата била зографисана во 1837 год., а истата година бил изработен и иконостас во длабока резба од познатите копаничари Петре Филиповиќ – Гарката и Димитар Станишев, а иконите ги изработил зографот Михаил со синовите Данаил и Никола. За жал оваа црква била запалена за време на Илинденското востание, а денешната црква е изградена на истата локација во 1905 год.

Старите сочувани маала, тесни сокаци од камен, стари кепенци, дрвени порти и куќи покриени со камени плочи зборуваат за несекојдневен амбиент и уникатна урбана и градителска традиција, а нејзин најзначаен сегмент е крушевската куќа. Градежниот и естетскиот аспект на куќите многу складно се спојуваат во една целина којашто е органски поврзана со природниот амбиент.

Куќите се поставени слободно во падините и распоредени така да ги формираат маалата. Главните фасади на куќите се ориентирани кон средината на амфитеатарот. Куќите не се типизирани, но има богатство на форми на основите и естетски решенија на фасадите. Секоја куќа е посебна архитектонска и естетска целина, што се разликува од другите.

Се среќаваат основи на куќите со асиметрична и симетрична форма. Формирани се четири основни типови : куќи со правоаголна основа и централно поставен трем и чардак, куќи со квадратна или приближно квадратна основа и аголно поставен трем и чардак, куќи со основа во форма на буквата „Г“ со трем и чардак поставени централно или во еден од краците на основата како и куќи со правилна основа и комбинација на формата и диспозицијата на чардакот (тремот) по нивоа. Функционалната организација на крушевската куќа се остварува на три нивоа, па така на првото ниво се економските простории, на второто ниво е зимското живеење, а на третото ниво е летниот стан и репрезентативниот простор.

Климатските услови диктираат затворена куќа со внатрешен, затворен чардак или чардаци на двата ката, коишто на фасадата можат да се наслутат преку балконите или лоѓиите над коишто, по правило е поставен декоративен елемент на кровот – фронтон или во некои извори - тимпанон, којшто ја разбива хоризонталната линија на предната, најрепрезентативна фасада, а истовремено е место каде сопствениците го презентирале својот фамилијарен амблем и слика на композиција со различни содржини. Тука е сместена и годината на градење на куќата. Исто така, многу присутен детал во декорацијата на фасадите е симболот на сонцето, во повеќе варијанти, секогаш сместен над балконската врата на последниот кат.

Техниката на градење на куќите е комбинација на масивни камени ѕидови со лесни бондручни ѕидови со исполна од плетер и кал. Основните материјали од кои е изградена се камен, дрво и земја. Масивните камени ѕидови се со дебелина од 60 - 100 см.

Еркерот во крушевската куќа, како и во другите типични македонски куќи, е еден од најмаркантните детали кои на фасадата и даваат специфичен персоналитет.

Специфична и уникатна естетика на фасадите им дава контрастот на боите во обработката на ѕидните маси од специфичниот крушевски камен, белите површини на бондручната конструкција и плавата боја со којашто најчесто се обоени прозорите и вратите, како и дрвените опшивки на фасадите.

Автентичен кровен покривач на крушевските куќи се камени плочи. дава специфичен и уникатен белег на архитектурата на Крушево.

Со навлегувањето на европските влијанија, како во сите наши градови, така и во Крушево, почнуваат да се градат градски куќи коишто битно се разликуваат од староградските, како по естетиката и концепцијата на фасадите, така и по конструктивниот систем.

Економскиот и културниот подем на Крушево нагло е прекинат по Илинденското востание, кога турската војска го запалила градот. Во пожарот настрадале најголем број од куќите и останатите содржини на градот. Голем процент од населението се иселило во околните градови и села. Од кризата којашто го зафатила Крушево во Илинденското

востание, на која се надоврзале глобалните кризи од Првата и Втората Светска војна, а денес и транзицијата, Крушево сеуште се нама опоравено. За стариот сјај на градот во неговиот највисок подем, останаа само раскошните крушевски куќи, како неми сведоци на минатото.

Поврзаност со значајни историски настани

Покрај значењето на градот како урбанистичка и архитектонско – естетска целина, Крушево и неговата непосредна околина се значајни и поради историските настани поврзани со Илинденското востание во 1903 год., големата епопеја на македонскиот народ.

По решението на Солунскиот конгрес на МРО за кревање востание во пролетта 1903 година, на Конгресот во Смилево од 2 - 7 мај 1903 година, под претседателство на Даме Груев, било потврдено решението за дигање востание. По што, и Крушево се подготвувало за историскиот ден. Особено внимание било посветено на воената подготовка, се изведувале воени вежби, се собирале прехранбени продукти, оружје, муниција, лекарства и т.н. Куќата на Пашка Бојациева во Крушево била претворена во вистинска работилница за правење на оружје и леене на куршуми (денес претворена во Музеј).

Најпосле, на денот што бил одреден од Главниот Штаб, на 2 август 1903 година, на празникот Илинден, почнало Илинденското востание против Турската империја, во кое зеле учество сите народности на Крушево. Вкупниот број на востаниците изнесувал околу 750. Концентрирајќи ги своите напади врз клучните објекти, општината, поштата и другите важни згради, востаниците сретнале посебно жесток отпор при нападите на касарната, во која се наоѓале шеесетина војници.

На 3 август 1903 година Крушево било ослободено од турската власт и во него била воспоставена востаничка власт позната како Крушевска Република која траела 10 дена (куќата во којашто е прогласена Крушевската Република денес е претворена во Музеј).

При организацијата на Републиката биле значително издиференцирани воената, претставничката и извршната власт. Со воено востаничките дела раководел Реонскиот Штаб, сместен на местото викано “Гумења” (денес на овој простор е сместен Споменик “Илинден”). Претставничкото тело го сочинувале 60 члена, по 20 од секоја народност. Ова тело избрало извршна власт од 6 члена, по двајца од секоја народност, наречена Привремена влада. На 13 август Крушево било нападнато од турската војска со 20.000 војници. Во одбраната на градот биле ангажирани околу 1.200 востаници. Најголеми борби за одбрана на Крушево и Републиката се воделе на Мечкин Камен (денес на овој простор е сместен Споменик “Мечкин Камен”) и на Слива (денес на овој простор е сместен скромн споменик).

Локација и граници на споменичката целина

Во предлогот, согласно Елаборатот за валоризација, се дадени топографски податоци на крајните точки на заштитеното подрачје, надморска височина и границите на споменичката целина и на нејзината контактна зона, како што се утврдени со Елаборатот за валоризација, кој претставува стручна и научна основа за донесување на овој закон како соодветен акт за заштита на Крушево.

Градот Крушево лежи на падините на Баба Планина, на планинскиот масив на западната граница на Пелагониската котлина, оддалечен 37 км. од Прилеп. Градот се оформил на просторот каде што завршува висоравнината Железник на југ и југозапад, и јужните падини на Бушава планина на север. На исток од градот стрмна падина се спушта кон Прилепската котлина.

Градот денес е оформен на просторот помеѓу местата викани: Рамниште на запад, Гумење на север, Трите патишта на исток и Порта на југ.

Во предлогот точно се утврдени границите на споменичката целина и на контактната зона што е неопходно заради спроведување на режимот на заштита кои ќе се утврдат со овој закон.

Режим на заштита

Правната идентификација на споменичната целина на старо градско јадро на Крушево е неговата категоризација, како културно наследство од особено значење, поткатегија - големо значење.

Културно наследство од особено значење, според член 28 став 4 од Законот за заштита на културното наследство е секое добро што има големо значење за националната историја, култура, уметност или технички развој, односно:

- а) претставува сведоштво од поширок интерес за проучување на општествените појави,
- б) се истакнува со својата изворност, репрезентативност во својот вид, разновидност на содржините, облиците, изгледот, функцијата, староста, зачуваноста или со друга типичност, а поради повторување (застапеност во поголем број) не спаѓа во поткатегијата културно наследство од исклучително значење,
- в) во кое се содржани делови, односно детали или други вредносни елементи од големо културно и историско значење и
- г) е поврзано со значајни настани и истакнати личности од националната историја и култура.

Предложеното добро треба да исполнува најмалку еден од наведените критериуми за да биде прогласено за културно наследство од големо значење.

Имајќи ги предвид богатите културно-историски, архитектонски и етнолошки вредности на целината кои ѝ даваат посебност, раритетност, репрезентативност, автентичност, зачуваност, разновидност и интегралност и создаваат можности за нејзина ревитализација се предлага Градот Крушево во рамките на старото градско јадро, а во граници кои ќе бидат

дефинирани со овој закон, да добие статус на културно наследство од особено значење, подкатегија големо значење.

Се предлага управувањето да го вршат НУ „Завод за заштита на спомениците на културата и музеј“ – Прилеп и Општината Крушево, во рамките на нивните законски надлежности.

Со овој закон ќе се утврди и режимот на заштита кој се однесува на целата споменичка целина, кој потоа ќе треба вгради во нов детален урбанистички план и план за интегрирана заштита на Крушево.

Деталниот урбанистички план согласно овој закон ќе се донесе во рок од две години од денот на влегувањето во сила на овој закон. До донесувањето на планот, се предлага посебна мерка во преодниот режим, односно заштитата на „Споменичката целина Крушево“ до донесувањето на новиот и усогласен ДУП на Крушево, да се остварува со задолжително издавање на заштитни конзерваторски услови, пред издавање на одобренија за градење, кои согласно со Законот за заштита на културното наследство, ги донесува Управата за заштита на културното наследство.

Планот за интегрирана заштита го донесува, односно одобрува и заверува Управата за заштита на културното наследство, а ги изработува Националната установа „Завод за заштита на спомениците на културата и Музеј“ – Прилеп, за период од пет години. Планот за интегрирана заштита пред неговото донесување се става на јавна расправа најмалку во рок од 30 дена.

Во Законот чие донесување се предлага особено внимание е посветено на режимот на заштита, кој соодветна доразработка ќе добие преку заштитно-конзерваторските основи кои се вградуваат во урбанистичкиот план.

Во „Споменичката целина Крушево“ се содржани старото градско јадро со крушевската чаршија и повеќе поединечно заштитени добра со различни вредности, значење и функција и повеќе категории на објекти од градителското наследство.

„Споменичката целина Крушево“, како и сите поединечно заштитени добра во нивните рамки, се заштитуваат согласно режимот за заштита утврдени со овој закон, Законот за заштита на културното наследство и одделните акти за нивно прогласување како културно наследство.

Оттука, а согласно со Елаборатот за валоризација, Споменичката целина Крушево, во којашто има заштитени добра со различни вредности, значење и функција, се предлага да имаат различните степени на заштита односно комбиниран режим на заштита.

Режим на заштита за културно наследство од особено значење, подкатегија големо значење предвидува: чување, почитување, одржување, негување и користење на доброто согласно со неговата намена, како и конзервација, анастилоза, рекомпозиција, превентива и слични зафати на непосредна заштита на доброто.

Режим на заштита за значајно културно наследство, а утврден во поединечните акти за прогласување на одделните заштитени добра (како автентичните најубави стари куќи, црквите, музеите и др.). Овој режим

предвидува: зачување во изворната состојба на поединечните споменички објекти како и на споменичката целина и можност за адаптација на ентериерот на поединечните споменички објекти, работи на ревитализација, уредување или изградба на нови објекти на празните локации, под одредени услови во споменичката целина.

Со поединечните елаборати за валоризација и ревалоризација на поединечните добра ќе биде дефиниран режимот на заштита и посебните мерки на заштита за секој објект одделно .

Режим на заштита на Споменичката целина - Крушево, како заштита на градителското наследство на Крушево, со предложениот закон се имаше предвид дека градот треба да се третира како една целина, со цел да се сочуваат амбиенталните карактеристики на целината, а не да се заштитуваат само поодделно заштитените добра, коишто би се губеле во целосно девалвиран амбиент.

Надзор

На спроведување на планот за интегрирана заштита на „Споменичката целина Крушево“, вреднување и набљудување врши надзорен одбор составен од претседател и девет члена, кои ќе ги именува министерот за култура, како претставници на повеќе министерства, надлежни органи и установи од областа на заштитата на културното наследство, од Националниот комитет на Меѓународниот совет за споменици и места ИКОМОС и од невладините организации кои делуваат на планот на развојот на туризмот и презентирањето на Крушево.

Претседателот и членовите на одборот имаат мандат од две години, со право да бидат повторно именувани уште за еден мандат.

Надзорниот одбор еднаш годишно ќе доставува до министерот за култура извештај за реализација на планот за интегрирана заштита и предлози на мерки за подобрување на заштитата, користењето и презентирањето на „Споменичката целина Крушево“.

Надзор над спроведувањето на овој закон ќе врши Министерството за култура преку Управата за заштита на културното наследство, во согласност со Законот за заштита на културното наследство, а надзор над одредбите од овој закон кои се со врска со примената на прописите за градење и просторно и урбанистичко планирање, ќе вршат органите надлежни за вршење на работите од областа на градњето и уредувањето на просторот.

II. МЕЃУСЕБНА ПОВРЗАНОСТ НА РЕШЕНИЈАТА СОДРЖАНИ ВО ПРЕДЛОЖЕНИТЕ ОДРЕДБИ

Одредбите содржани во Законот чие донесување се предлага се меѓусебно поврзани со одредбите содржани во Законот за заштита на културното наследство („Службен весник на РМ“ бр.20/04 и 115/07).

III. ПОСЛЕДИЦИ ШТО ЌЕ ПРОИЗЛЕЗАТ ОД ПРЕДЛОЖЕНИТЕ РЕШЕНИЈА

Предложените законски одредби ќе овозможат унапредување на грижата и засилување на одговорноста на релевантните субјекти, особено нагласување на местото и улогата на државата и нејзините органи и институции во системот на заштита на „Споменичката целина Крушево” .

Заштитата на ваков начин ќе придонесе и за активно вклучување на „Споменичката целина Крушево”, во современиот развој на локалните заедници и државата и создавање услови за негова ефективна заштита и функционално користење во научно основани граници.

Предложените решенија ќе придонесат и за уважување на современите научни и стручни гледишта за изградување, ревитализација, развој, унапредување и практична примена на стратегија за интегрирана заштита на старите градски јадра во државава; обезбедување компатибилност на заштитата на споменичката целина со меѓународните стандарди за заштита; спречување на дејствија, појави и влијанија со кои се врши или може да настане оштетување, уништување или деградирање на споменичката целина; трајно зачувување и презентирање на историските, уметничките, архитектонските, урбанистичките, амбиенталните, етнолошките, социолошките и другите општествени вредности на „Споменичката целина Крушево”, како и нивно соодветно користење и пренесување на идните генерации.